

MOLIYAVIY BOZORLAR: ASOSIY TUSHUNCHALAR VA ATAMALAR

**Abduraufov Umed
Muhitdinov Vazirbek**

Samarqand iqtisodiyot va servis institute
talabasi

Yuldasheva Dilnoza Bekmurodovna
filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori
(PhD), dotsent, Samarqand iqtisodiyot va
servis instituti

Annotatsiya: Ushbu maqolada moliya bozorlari bilan bog'liq asosiy tushunchalar va atamalar ko'rib chiqiladi. Fond bozori, Forex valyuta bozori, fyuchers va opsiyon shartnomalari, aksiyalar va obligatsiyalar kabi mavzular yoritilgan. Har bir moliyaviy vositaning ta'rifi berilgan, uning asosiy xususiyatlari va ishlash tamoyillari ko'rib chiqilgan. Moliya bozorining turli segmentlari o'rtasidagi o'xshashlik va farqlar tushuntiriladi. Maqola keng kitobxonlar uchun zamonaviy moliya bozorlarining asosiy elementlari haqida asosiy tushuncha berish uchun mo'ljallangan.

Kalit so'zlar: moliya bozorlari, fond bozori, valyuta bozori, fyucherslar, opsiyonlar, aksiyalar, obligatsiyalar

Kirish: Moliyaviy bozorlar zamonaviy jahon iqtisodiyotida muhim rol o'ynaydi, investorlar, kompaniyalar va davlatlar o'rtasida kapitalni samarali qayta taqsimlashni ta'minlaydi. Moliya bozorining turli xil segmentlari mavjud, ular orasida fond, valyuta, tovar bozorlari va derivativ bozorlar mavjud. Ushbu segmentlarning har biri o'ziga xos xususiyatlarga ega va kapitalni jalb qilish, investitsiya qilish, xatarlarni himoya qilish yoki spekulyatsiya qilish uchun turli xil moliyaviy vositalardan foydalanadi [1].

Ushbu maqolaning maqsadi moliya bozorlarida ishlatiladigan asosiy tushunchalar va atamalarni aniqlash, ularning mohiyati va ishlash xususiyatlarini ko'rib chiqishdir. Qimmatli qog'ozlar bozori, Forex valyuta bozori, fyuchers va opsiyon shartnomalari, shuningdek asosiy qarz va kapital qimmatli qog'ozlar - aksiyalar va obligatsiyalar kabi mavzular yoritilgan. Ushbu tushunchalarni tushunish moliyaviy bozorlarning professional ishtirokchilari va oddiy investorlar uchun to'g'ri investitsiya qarorlarini qabul qilish uchun zarurdir.

USULLAR VA ADABIYOTLAR TAHLILI

Tadqiqotda analiz, sintez, induksiya, deduksiya, qiyosiy tahlil va ilmiy bilishning boshqa usullaridan foydalanildi.

Iqtisodiy adabiyotlarda moliya bozorining alohida segmentlari va vositalariga bag'ishlangan ko'plab tadqiqotlar mavjud. R. Merton [2] va Y. Fama [3] samarali moliya bozorlaridagi narxlarni va derivativlar orqali xatarlarni himoya qilish mexanizmlarini tushunishga katta hissa qo'shdilar. Banklararo Forex valyuta bozori faoliyatining xususiyatlari J. Frankel [4] va R. Levich [5] lar yoritib bergan.

TAHLIL VA NATIJA

Qimmatli qog'ozlar bozori. Fond bozori (ingl. stock market) - qimmatli qog'ozlar va qarz, qimmatli qog'ozlarini chiqarish, sotib olish va sotish amalga oshiriladigan moliya bozori sektori. Qimmatli qog'ozlarga aksiyadorlik jamiyatlarining aksiyalari, qarz qimmatli qog'ozlariga kompaniyalar va davlatlarning obligatsiyalari kiradi [1].

Qimmatli qog'ozlar bozorining asosiy funksiyalariga qimmatli qog'ozlarni birlamchi joylashtirish (IPO) orqali iqtisodiyotga kapitalni jalb qilish. iqtisodiyotning tarmoqlari o'rtasida kapitalni qayta taqsimlash, moliyaviy aktivlarning adolatli narxini aniqlash, investorlar va emitentlar uchun xavfni himoya qilish, narxlarning ko'tarilishi yoki pasayishi haqidagi taxminlar [2] kiradi.

Qimmatli qog'ozlar bozori ishtirokchilari investorlar, professional treyderlar, birjalar va investitsiya kompaniyalaridir. Qimmatli qog'ozlar bozori holatini tavsiflovchi asosiy ko'rsatkichlar fond indekslari (masalan, AQShdagi S&P 500) bo'lib, ular asosiy kompaniyalarning aksiyalari narxlari dinamikasini aks ettiradi.

Shunday qilib, fond bozori iqtisodiyotda kapitalni qayta taqsimlashda va kompaniyalar qiymatini aniqlashda muhim rol o'ynaydi.

Forex valyuta bozori. Forex valyuta bozori (ingl. Foreign Exchange Market) - xorijiy valyutalar savdosi amalga oshiriladigan moliya bozori sektori. Bir valyutaning kursi boshqa valyuta orqali ifodalanadi; shunday qilib, AQSh dollarining rublga bo'lgan kursi bir AQSh dollari uchun qancha rubl to'lash kerakligini ko'rsatadi [3].

Valyuta bozori ishtirokchilari:

- Tijorat banklari va investitsiya kompaniyalari.
- Markaziy banklar.
- Tashqi iqtisodiy faoliyatni amalga oshiruvchi korporatsiyalar.
- Shaxsiy treyderlar-chayqovchilar.

Forex-ning asosiy funksiyalari [4] tovarlar va xizmatlar bo'yicha jahon savdosining likvidligini saqlash, eksportchilar va import qiluvchilarning valyuta xatarlarini himoya qilish, markaziy banklar tomonidan pul-kredit siyosatini olib boorish, valyuta kurslarining o'zgarishidan spekulativ foyda olishdir. Shunday

qilib, Forex xalqaro hisob-kitoblar va global savdoni ta'minlashning eng muhim funksiyasiga ega.

Fyuchers shartnomalari. Fyuchers (ingl. futures) - standartlashtirilgan birja shartnomasi bo'lib, unga ko'ra tomonlar asosiy aktivni kelajakda bitim tuzilgan vaqtda belgilangan narxda sotib olishga yoki sotishga rozi bo'lishadi [5].

Fyucherslar asosiy aktivlar narxlarining salbiy o'zgarishi xavfini himoya qilishga imkon beradi. Misol uchun, fermer o'z hosili narxining pasayishidan himoyalani uchun bug'doy fyucherslarini sotishi mumkin. Shunday qilib, fyuchers shartnomalari zamonaviy moliya bozorlarida muhim rol o'ynaydi, ishlab chiqaruvchilar va savdo kompaniyalari uchun risklarni boshqarishni ta'minlaydi.

Options shartnomalari. Options (ingl. option) - xaridorga sotib olish huquqini beradigan, ammo sotib olish majburiyatini bermaydigan lotin moliyaviy vositasi (qo'ng'iroq opsiyasi, ingliz. call option) yoki sotish (options qo'yish, inglizcha. put option) kelajakda oldindan belgilangan ish tashlash narxida asosiy aktiv [6].

Shunday qilib, options shartnomalari bozor ishtirokchilari o'rtasida xatarlarni taqsimlashga va aktivlar narxining ko'tarilishi va pasayishi bo'yicha savdo strategiyalarini amalga oshirishga imkon beradi.

Aksiyalar. Uning egasining aksiyadorlik jamiyati kapitalidagi ulushli ishtirokini tasdiqlovchi va foydaning bir qismini dividend shaklida olish huquqini beruvchi emissiya qimmatli qog'oz.

Umuman olganda, aksiyalar fond bozorlari orqali iqtisodiyotning real sektoriga investitsiyalarni jalb qilishning eng muhim vositasidir.

Obligatsiya. Ma'lum muddatga muomalaga chiqarilgan va emitentning obligatsiyaning nominal qiymatini belgilangan muddatda va kupon daromadining belgilangan foizini to'lash majburiyatini tasdiqlovchi emissiya qimmatli qog'oz.

XULOSA

Xulosa sifatida, moliya bozorining barcha ko'rib chiqilgan segmentlari - fond, valyuta, derivativ bozorlar bir - biri bilan chambarchas bog'liq va kapitalni samarali qayta taqsimlash va global iqtisodiyotda moliyaviy xatarlarni boshqarishda muhim rol o'ynaydi.

Qimmatli qog'ozlar bozori aksiyalar va obligatsiyalar orqali biznes va infratuzilmani rivojlantirish uchun real sektorga investitsiyalar oqimini ta'minlaydi. Forex valyuta bozori xalqaro savdo va kapital harakatini qo'llab-quvvatlaydi. Derivativlar-fyucherslar va optionslar-narx va valyuta xatarlarini sug'urtalash imkoniyatlarini taqdim etadi.

Moliyaviy bozorlar faoliyatining asosiy terminologiyasi, nazariyasi va tamoyillarini tushunish bozor mutaxassisleri va chakana investorlar uchun juda muhimdir. Global moliyaning turli jihatlarini o'rganishga kompleks yondashuv boshqaruvning barcha darajalarida to'g'ri investitsiya va iqtisodiy qarorlar qabul qilinishini ta'minlashga qodir.

Foydalanilgan materiallar:

1. Mishkin, F. S., & Eakins, S. G. (2018). Financial markets and institutions. Pearson.
2. Мертон Р. Финансовые инновации и экономические показатели // Российский журнал менеджмента. 2004. No 2. С. 113–120.
3. Fama, E. F. (1970). Efficient capital markets: A review of theory and empirical work. The journal of Finance, 25(2), 383-417.
4. Франкель Дж. А., Роуз Э. Эмпирические исследования номинальных обменных курсов // Вопросы экономики. 2000. No 3. С. 56-68.
5. Levich, R. M. (2017). FX counterparty risk and trading activity in currency forward and futures markets. Comparative Economic Studies, 59(2), 181-202.
6. Hull, J. C. (2018). Options, futures, and other derivatives. Pearson.
7. Yuldasheva, D. (2022). METHODOLOGY FOR DEVELOPING STUDENTS' COMMUNICATIVE COMPETENCE IN ENGLISH (ON THE EXAMPLE OF TOURISM DIRECTIONS). Science and innovation, 1(B7), 1498-1501.
8. Yuldasheva, D. (2021). PHILOSOPHY OF LIFE-AS A DRIVING FORCE. Theoretical & Applied Science, (6), 633-635.
9. Yuldasheva, D. A. (2021). Some essential trends in teaching second language vocabulary. Academic research in educational sciences, 2(6), 782-786.
10. Yuldasheva, D. (2022). The Intensification Of Learning Uzbek Language Using Moodle Technology. Berlin Studies Transnational Journal of Science and Humanities, 2(1.6 Philological sciences).
11. Yuldasheva, D. B. (2021). Approach is the main strategic direction which defines the components of teaching the Uzbek language. Science and World. International scientific journal, (2), 90.
11. Dilnoza, Y. (2019). About Conducting Research on the Subject of Ornithological Terms in Uzbek Language. ANGLISTICUM. Journal of the

- Association-Institute for English Language and American Studies, 7(7), 53-61.
12. Yuldasheva, D. (2022). THE EMERGENCE OF NEW ECONOMIC WORDS AND PHRASES IN THE LEXICAL SYSTEM OF THE MODERN UZBEK LANGUAGE. 湖南大学学报 (自然科学版), 49(10)
  13. Yuldasheva, D. B. (2023). NAVOIYNING SHE'RIY SAN'ATLARDAN FOYDALANISH MAHORATIGA DOIR. Academic research in educational sciences, 4(Conference Proceedings 1), 174-179.
  14. Shodievich, S. H., & Roziqovna, R. M. (2023). OLIY O 'QUV YURLARIDA MASHG 'ULOTLAR SIFATI VA SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA ILMIY MAQOLALARNING O 'RNI. PEDAGOGS jurnali, 25(1), 52-55.
  15. Yuldasheva, D. (2022). FORMATION OF ECONOMIC TERMINOLOGY- THE CURRENT STAGE OF DEVELOPMENT OF THE TERMINOLOGY OF THE UZBEK LANGUAGE. Berlin Studies Transnational Journal of Science and Humanities, 2(1.6 Philological sciences).
  16. Yuldasheva, D., & Karshieva, M. (2022, January). PERTINENT TO THE ROLE OF SCIENTIST WOMEN IN THE DEVELOPMENT OF THE SUBJECT UZBEK LINGUISTICS. In Archive of Conferences (pp. 61-62).
  17. Yuldasheva, D. (2020, December). Anthropocentric approach to children's speech study. In Конференции.